

CSALÁDI ÖRÖKBEFOGADÁSI KOMMUNIKÁCIÓ HATÁSA A GYERMEK SZÁRMAZÁSKUTATÁSÁRA

Pozsik Fanni – Adámi-Rózsa Zsanett

pozsik.fanni@gmail.com – zsanett.adami@stud.uni-corvinus.hu

DOI: 10.20520/JEL-KEP.2025.3.63

Absztrakt

Az örökbefogadás egyre elfogadottabb családalapítási forma, de számos egyedi szülői kihívással jár. Az örökbefogadó szülők egyik legfontosabb feladata a gyermekkel való kommunikáció: az örökbefogadás jelentésének megértetése és az ezzel kapcsolatos történetek megosztása. A gyermekben megjelenhet az életet adó szülők felkeresésének vágya, amelyet a szülők kommunikációja fokozhat vagy tompíthat. A kutatás célja feltárni, hogyan befolyásolja a szülői kommunikáció a vér szerinti szülők iránti érdeklődést. A magyar nyílt örökbefogadásokban anyák elbeszélései alapján, kvalitatív, félig strukturált interjúkkal vizsgáltuk, miként kommunikálnak gyermekeikkel az örökbefogadásról. Eredményeink szerint a szülők kommunikációs stílusa és szóhasználata különböző mértékben hat a gyermek nyitottságára, és alkalmazhatnak olyan elemeket is, amelyek csökkentik a származáskutatás iránti vágyat.

Kulcsszavak

örökbefogadás, örökbefogadási kommunikáció, származáskutatás, örökbefogadó anyák, gyermek

THE IMPACT OF FAMILY ADOPTION COMMUNICATION ON CHILDREN'S ANCESTRY RESEARCH

Fanni Pozsik – Zsanett Adámi-Rózsa

Abstract

Adoption is becoming an increasingly accepted form of family building, but it comes with unique parenting challenges. One of the primary tasks for adoptive parents is communication: helping the child understand the reality and significance of their adoption and sharing adoption-related stories. This understanding can lead to a desire in the child to seek out their biological parents, a desire that parental communication can either amplify or moderate. This research explores how parental communication influences the interest of biological parents. Based on the narratives of mothers in open adoptions in Hungary and using qualitative, semi-structured interviews, we examined how they communicate with their children about adoption. Our findings show that parents' communication style and word choice impact the child's openness to seeking their origins, with some elements potentially reducing the desire for such searches.

Keywords

adoption, adoption communication, ancestry research, adoptive mothers, children

ÖRÖKBEFOGADÁSI KOMMUNIKÁCIÓ HATÁSA A GYERMEK SZÁRMAZÁSKUTATÁSÁRA

Pozsik Fanni – Adámi-Rózsa Zsanett

pozsik.fanni@gmail.com – zsanett.adami@stud.uni-corvinus.hu

Bevezetés

Az örökbefogadás napjaikban egyre elfogadottabb családalapítási formává válik. Növekvő tendenciát mutat a pároknál megjelenő reprodukciós probléma, illetve az egynemű párok sokszor az örökbefogadásban látják az egyetlen megoldást a gyermekvállalásra. Az örökbefogadás leginkább a pszichológiai és szociológiai diszciplínákban kutatott. Minden örökbefogadó család egyedi mintákat és vonásokat hordoz magán kommunikációs tekintetben. Brodzinsky és Pinderhughes 2002-es tanulmányukban megfogalmazták, hogy az örökbefogadó családokban folytatott kommunikáció jelentős többletfeladatokkal jár a többi családtípushoz képest. Az örökbefogadás rendkívül sok változáson ment keresztül a történelem folyamán és a 20. században, amely arra sarkalta a kutatókat, hogy újabb vizsgálódásokat végezzenek a területen. A nyílt örökbefogadási forma megjelenése és térnyerése hatással van az örökbefogadó családok kommunikációs kihívásaira, hiszen az örökbefogadó és a biológiai szülők találkozása, a gyermek háttéréről, származásáról kapott információk mind többletinformációt jelentenek a titkos örökbefogadással szemben (Adámi 2023a). Az örökbefogadó családok szerkezete, felépítése és működése több rétegből állhat, mivel figyelembe kell venni az örökbefogadási történetet, a gyermek és az örökbefogadó szülők közötti érzelmi kötődés kialakulását, a vér szerinti szülőkkel kapcsolatos kérdéseket, valamint a gyermek identitásának és múltjának feldolgozását (Pavao 2012). A 20. századtól kezdve (nyugatról indulva) az örökbefogadásra egyre kevésbé jellemző a bizalmasság és a titoktartás az örökbefogadó szülők részéről, ez új dinamikát eredményezett az örökbefogadásban. A családok informáltsága és titoktartási faktora jelentősen eltérhet: egyes családok általános információkat osztanak meg, míg mások személyes találkozókat szerveznek a vér szerinti szülőkkel (Wrobel et al. 2003).

Az örökbefogadással kapcsolatos kommunikáció az egyik legfontosabb feladat az örökbefogadó szülők részéről (Adámi-Rózsa 2024a). A befogadott gyermekek információs szükséglete az életciklussal változik, amely összefüggésben van a gyermek korával. Az örökbefogadással kapcsolatos információcsere a szülők és a gyermekek között ideális esetben nem egyszeri alkalom, hanem egy folyamatos interakció (Wrobel et al. 2003). Az örökbefogadó szülők feladatai közé sorolhatjuk az életkornak és a kognitív fejlettségnek megfelelő kommunikációt, amelyek a gyermek életkori szakaszaiban eltérnek. Erikson (1963) pszichoszociális modellje, amely az örökbefogadáshoz való alkalmazkodást segíti, életciklusok szerinti tagolásban tér ki a különböző kommunikációs feladatokra, amelyek az örökbefogadó szülőket érintik.

A 20. század azonban nem csupán az örökbefogadás tekintetében hozott jelentős változásokat, hanem a családi kommunikáció átalakulása is ezen időszakra tehető. Annak köszönhetően, hogy a strukturalista családi felfogást felváltotta a tranzakcionista elméleti megközelítés, lehetővé vált a család határainak kibővítése. Ennek értelmében már nem csak vérségi, biológiai alapon, hanem közös múlttal és identitással rendelkezőket is említhetünk családnak, így például az örökbefogadó családokat is. A családon belüli kommunikáció fontossága vitathatatlan: a legtöbb kommunikatív nyitottság és vér szerinti kapcsolatokkal való elégedettség közötti összefüggést taglaló kutatás (Brodzinsky 2006, Neil 2009, Skinner-Drawz et al. 2011, Farr et al. 2014) pozitív korrelációt mutat. Azonban fontos megvizsgálni, hogy az örökbefogadó szülők a nyílt és támogató kommunikáció ellenére alkalmaznak-e a származáskutató vágyat fokozó tényezők mellett tompító tényezőket is? Tudatosan alkalmazzák az egyes kommunikációs narratívákat gyermekük identitásfejlődésének elősegítésére?

Jelen kutatás alapjait a Family Adoption Communication (FAC) modell képezi, amely örökbefogadással kapcsolatos kommunikációs aktusokat folyamatként ábrázolja, egyfajta keretrendszer biztosít annak értelmezésére. A gyermekek fejlődési szakaszaihoz rendeli a szülők döntési lehetőségeit gyermekeik kíváncsiságára választ adva.

A kutatás során két hipotézisre és három kutatási kérdésre keressük a választ.

- H1: Vannak olyan kommunikációs tényezők, amelyek hatnak a gyermek származáskutatására (Farr et al. 2014).
- H2: Azon örökbefogadó családokban, ahol a gyermek nem érzi tabunak, tiltott témának az örökbefogadás tényét nagyobb vágyat érez a vér szerinti szülők felkutatása iránt (Aumend – Barrett, 1983, Sobol – Cardiff 1983).
- K1: Miként befolyásolja az örökbefogadási kommunikáció az örökbefogadott serdülők származáskutató vágyát?
- K2: Igaz-e, hogy az örökbefogadási kommunikáció során a befogadó szülő képes redukálni az örökbefogadott serdülők származáskutató vágyát?
- K3: Befolyásolja-e a vér szerinti szülőről megosztott háttérinformáció a szülő iránt érzett felkutatási vágyat?

H1 összefügg K1-gyel, ugyanis azt bizonyítják kutatások, hogy befolyásolja a családon belüli örökbefogadási kommunikáció az örökbefogadott gyermek származáskutató vágyát, arra szeretnénk választ kapni, hogy miként, milyen módon (pozitívan/negatívan) befolyásolja a kommunikáció ezt a vágyat, illetve milyen egyéb kommunikációs tényezők figyelhetők meg.

Az örökbefogadó családok kommunikációs feladatai

Nemcsak az örökbefogadó családok, hanem minden családtípus szülői kommunikációs feladata a gyermek kognitív fejlettségi szintjének megfelelő tájékoztatás, tanítás. A befogadó családokban azonban a többi típushoz képest kivétel nélkül többletfeladatokkal szembesülnek a kommunikáció terén a szülők (Brodzinsky – Pinderhughes 2002). Brodzinsky (1987) adaptálta Erikson 1963-as pszichoszociális fejlődési modellét az örökbefogadáshoz való alkalmazkodásra. A modell alapfelvetése, hogy az örökbefogadás a szülőket és a gyermekeket is egyedi pszichoszociális feladatokkal látja el, amelyek az Erikson által leírt univerzális családi feladatokkal lépnek kölcsönhatásba és megnehezítik ezeket. Ahhoz, hogy ezen többletfeladatokat az örökbefogadó családok teljesíteni tudják, a válságokat fel kell ismerniük és azokat megfelelően kell kezelniük azokat.

A nyitottság szintjétől függetlenül minden befogadó családban elérkezik az a pillanat, hogy az örökbefogadás tényét a gyermekkel közölni szükséges. Kirk (1964) tanulmánya kihangsúlyozza, hogy a gyermek örökbefogadással kapcsolatos kérdéseinek eleget kell tenni,

ezek figyelmen kívül hagyása megzavarhatja kognitív fejlődését. Ennek okán napjainkban követett elvek szerint nem az a kérdés, hogy a szülők megosztják-e a gyermekükkel az örökbefogadottságuk tényét, hanem hogy mikor és mennyi információt mondanak el nekik. Spanyolországban jogszabály kötelezi a szülőket arra, hogy a gyermekeknek 12 éves koruk előtt elmondják, hogy örökbe fogadták őket (Wrobel et al. 2020). Ugyanakkor a szülőknek van lehetőségük arra, hogy eldöntsék, mikor kezdik el az örökbefogadásról szóló beszélgetéseket gyermekükkel (Wrobel et al. 2003). Ebben a folyamatban meghatározó szerepet játszik, hogy mennyi információ áll a szülők rendelkezésére az örökbeadó családról, amit behatárol az örökbefogadás típusa, hogy nyílt úton vagy titkos úton fogadtak-e örökbe. Fontos azonban kiemelni, hogy az információk rendelkezésre állása nem befolyásolhatja azt a kötelezettséget, hogy a gyermekkel közöljék az örökbefogadás tényét. Az örökbefogadók nagy többségéről jellemzően elmondható, hogy óvodáskorban osztják meg gyermekükkel, hogy mások az életet adók. Ennek hátterében a gyermek kognitív fejlettségi szintje áll, elkezd kérdéseket feltenni, amelyekre válaszokat vár. A szülők sokszor stresszes folyamatként élik meg ezt, mivel az örökbefogadási történetmesélés egyfajta pszichológiai szakadékat teremt köztük és a gyermekük között. A történet megosztásával járó interakciós folyamat ugyanis elismeri azt a tényt, hogy biológiai kötelék nem áll fent a két fél között, amelynek megosztása szorongást kelthet a szülőkben (Mech 1973).

A családi örökbefogadási kommunikáció jelentősége

Wrobel és munkatársai 2003-ban megalkották a családi örökbefogadási kommunikációs modellt (Family Adoption Communication – FAC), amely három fázisra bontja az örökbefogadásról szóló családi interakciókat. A kommunikációt egy dinamikus folyamatként ábrázolják, figyelembe véve a gyermek fejlődési szükségleteit, a családtagok nyitottsággal kapcsolatos megítélésének eltéréseit. A modellt részletesen ismerteti Adámi (2023a) tanulmánya. A FAC modell mozgatórugója az örökbefogadott gyermek kíváncsisága és az örökbefogadó szülők rendelkezésükre álló információmennyiségtől függő válaszadási hajlandósága. Az örökbefogadási kommunikációban egyszerre jelenik meg a szándékosság és a tudatosság: a szülő szándékosan tarthat vissza információt vagy választhatja tudatosan a nyílt és őszinte kommunikációt (Adámi-Rózsa 2024). A befogadott gyermek a környezeti erőforrások szerint alakít ki személyes narratívát, ezt nagyban befolyásolják az eltérő életszakaszokban kapott és értelmezett szülői válaszok (Adámi 2023b). Megfelelő érését és növekedését megzavarhatja, ha az örökbefogadással kapcsolatos kérdésekről a befogadó család nem kommunikál (Kirk 1964). A beszélgetés menetét a szülő szabályozza, ugyanis ő rendelkezik a háttérinformációval, melyet gyermekével megoszthat. Minden örökbefogadó család szembenéz azzal az egyedülálló normatív feladattal, hogy az örökbefogadás szerepét megvitassa a család tagjaival. Az örökbefogadás típusától függően rendelkeznek a szülők információval az életet adó családról, így a nyílt örökbefogadó szülők további kommunikációs feladata, hogy az biológiai szülőkről és az örökbeadás körülményeiről mikor és hogyan esik szó (Wrobel et al. 2003).

A szülőség sajátosságainak elismerése a mai napig fontos, az örökbefogadóknak el kell fogadni ezt a tényt, majd kommunikálni a gyermekük felé. Azok az örökbefogadók, akik elfogadják és elismerik a formai különbségeket, nagyobb megértéssel vannak a születési család tagjai iránt, és gondolnak arra, hogy a jelenlegi és a jövőbeli kapcsolataikat hogyan szándékoznak alakítani velük a gyermekükkel kapcsolatban (Wrobel et al., 2003). Az örökbefogadási kommunikatív nyitottságról (Adoption Communication Openness – ACO) Brodzinsky (2005) úgy ír, mint az örökbefogadási kérdésekkel kapcsolatos nyílt, őszinte, nem

védekező és érzelmileg ráhangolt családi párbeszéd. E nyílt kommunikációs forma összefügg az adaptív fejlődés több aspektusával is, ideértve a gyermek háttérével kapcsolatos információk iránti vágyát.

Az örökbefogadási történet megosztása

Az örökbefogadással kapcsolatos kommunikáció egy folyamatos, a gyermek fejlődésével párhuzamosan alakuló folyamat, amelynek egyik kiemelkedő mérföldköve az örökbefogadás történetének elmesélése. Ez a kezdeti, fontos kommunikációs feladat biztosítja azt, hogy az örökbefogadó szülők azok, akik először felfedik gyermekük előtt az örökbefogadás tényét. A gyermek elképzeléseit befolyásolja az, hogy hogyan kapcsolódnak a vér szerinti szülők jelenlegi családjához, és milyen körülmények között történt az örökbefogadás. Klinikusok és pedagógusok, mint Raynor (1980), azt vallják, hogy a gyermekek számára az a legkedvezőbb, ha már kisgyermekkoruktól tudják, hogy örökbefogadottak (Wrobel et al. 2003). Az örökbefogadási történet meghatározza a családi örökbefogadási kommunikáció légkörét. A gyermek és a szülők közötti párbeszédnek tekinthető, amelynek intenzitása a gyermek éréseivel változik. Raynor (1980) fogalmazta meg, hogy a szülői attitűdök fontosabbak a mesélés tekintetében, mint maga a közölt információ vagy a felvetés gyakorisága. Az 1900-as évek első felében – mielőtt Kirk (1964) munkája megszületett a különbségek elismeréséről – az örökbefogadó szülőket a baba kiválasztottságának hangsúlyozására biztatták, a történetből teljesen kihagyva azt a szálát, hogy a vér szerinti anyának előbb a gyermeket örökbe kellett adnia. Ezekben az esetekben a háttérinformációk hiánya miatt a gyermekek a saját fantáziájukat építik be az örökbefogadási történetükbe. Ilyen esetekben a gyermek azt érezheti, hogy az örökbefogadó szülő megmentette őt egy „rossz” vagy alkalmatlan vér szerinti anyától, ami a gyermekben a hála érzését keltheti a befogadó szülő iránt. Azok az örökbefogadási történetek, amelyek a vér szerinti szülőket is magukban foglalják, egy kommunikációs szálát nyitva hagynak a gyermek számára. Szakemberek javaslata szerint az az ideális, ha a szülők a történetet két részletben mesélik el a gyermeküknek: első részletben az örökbefogadás általános természetéről beszélnek, mit jelent az örökbefogadás maga, mit jelent örökbefogadottnak lenni, míg a második részben a gyermek saját helyzetére, múltjára érdemes kitérni és beszélni vele, beleértve a vér szerinti szülők háttérének ismertetését is. Fontos hangsúlyozni a gyermek számára, hogy bár a vér szerinti szülők nem tudták felnevelni, mindig a befogadó szülőkhöz fog tartozni (Wrobel et al. 2003).

A vér szerinti szülőkkel kapcsolatos kíváncsiság

Az örökbe fogadott gyermekek kíváncsiak a vér szerinti családjukra attól függetlenül, hogy mennyit tudnak róla (Wrobel et al. 1996). Azokban családokban könnyebb az örökbefogadási kommunikáció menete, ahol a gyermek kíváncsisága tiszteletben van tartva, illetve a szülő felismeri a gyermek változó fejlődési igényeit. Amennyiben a gyermek kíváncsisága a szülők részéről nem kap támogatást vagy akadályozzák az információszerzését, a későbbiekben nagyobb a valószínűsége az alkalmazkodási problémáknak (Brodzinky – Pinderhughes 2002). Az örökbefogadó szülők feladata, hogy a gyermek szemszögéből vizsgálják az információmegosztás szükségességét. A vér szerinti szülőkről való beszélgetés javítja az örökbefogadás általános megértését, mégsem zavarja össze a gyermeket annak jelentőségével kapcsolatban, sőt, a gyermekek erősebbnek írták le a kapcsolatot a kérdések feltevése után. Bár az örökbefogadással kapcsolatos kommunikáció a gyermek kérésére történik, a gyermek kérdéseinek hiánya nem jelenti azt, hogy nem is kíváncsi. Ezen kíváncsiságot a szülő is kielégítheti, amennyiben örökbefogadási kommunikációt kezdeményez (Wrobel et al. 2003).

A kommunikáció és a származáskutatás kapcsolata

Az örökbefogadási kommunikáció és a vér szerinti szülők iránt érzett felkutatási vágy hatását vizsgálták kutatók korábban, feltételezni is véltek kapcsolatot a család kommunikációs dinamikája és a származáskutatási vágy között. Az örökbefogadással kapcsolatos kérdésekről való társalgással kapcsolatos elégedetlenség és a keresési szándék összefüggését fedezte fel Sobol és Cardiff (1983). Triseliotis (1973) szerint a befogadó szülők és a gyermek közötti rossz illeszkedés, valamint az örökbefogadó család iránti általános negatív érzések ösztönzik a biológiai család és a gyökök keresését. Ezt a nézetet más kutatók (Kowal – Schilling 1985, Kohler et al. 2002) megkérdőjelezték annak tekintetében, hogy a negatív kapcsolat az örökbefogadó szülőkkel és a kereső magatartás összefügg. Sőt, több 2000-es évekbeli kutatás (Brodzinsky 2006, Neil 2009, Skinner-Drawz et al. 2011, Farr et al. 2014) azt találta, hogy az örökbefogadó szülők kommunikatív nyitottsága és a vér szerinti kapcsolatokkal való elégedettség pozitívan korrelál. E tekintetben a mai napig vita folyik arról, hogy az örökbefogadottak esetében milyen szerepet játszik az örökbefogadási kommunikáció a serdülőkori viselkedésben. Leginkább annak függvényében változnak a vallott nézetek, hogy miként történik az örökbefogadási kommunikáció konceptualizációja, milyen a vizsgált kommunikációs minta és milyenek a családi társalgási szokások (Wrobel et al. 2003).

A korábban tárgyalt ACO vagyis a nyílt örökbefogadási kommunikációs forma egyik dimenziója, ha a gyermek zárkózott az örökbefogadási társalgásokat illetően és a szülő empátiát és toleranciát tanúsít (Brodzinsky 2005). Amikor az örökbefogadott serdülőkorba lép, a szülők a gyermek kíváncsiságához kapcsolódva válaszolnak kérdéseire, lazítva ezzel a magánéleti határokon. Skinner-Drawz és szerzőtársai tanulmánya (2011) kimutatta, hogy az örökbefogadó anyák ACO-pontszámai pozitívan kapcsolódnak az örökbefogadottak serdülőkori információkeresési érdeklődéséhez.

A származáskutatási vágy okai

A keresés kifejezésnek több jelentése van, azonban jelen tanulmány az alábbi definíció szerint értelmezi: az információ keresése egy örökbe fogadott személy számára olyan információk gyűjtését jelenti, amelyek korábban ismeretlenek voltak számára az örökbefogadásról és a vér szerinti családjáról (Wrobel – Dillon 2009). Gyakori feltételezés, hogy az örökbefogadott gyermek akkor érez vágyat vér szerinti családjára felkutatására, ha nehézségekbe ütközik örökbefogadó családjával. A gyakorlati példák azonban ennek ellenkezőjét mutatják: nagyobb az elégedettség azon gyermekek körében az örökbeadó szülőkkel történő kapcsolattartásban, ahol a kommunikáció nyíltan zajlik és a családon belüli kapcsolat egészséges és kiegyensúlyozott (Farr et al. 2014).

A keresés domináns motivációja az egységesebb identitás vágya (Stiffler 1992), hiszen a genetikai és biológiai történelem elvesztése jelentős hatással van az önértékelés fejlődésére. Megjelenik továbbá a kíváncsiság, a biológiai örökséggel kapcsolatos aggodalmak (Slaytor 1986). Sachdev (1992) kiváltó okként jelöli a gyermekek vágyát arra, hogy megosszák vér szerinti szüleikkel jelenlegi életüket, tudassák velük, hogy jól gondoskodnak róla. Stiffler (1992) a befejezetlen ügyeket és a veszteség érzetét sorolja fel kiváltó okokként, illetve az életszakaszbeli eseményeket (pl. gyermek születése, örökbefogadó szülő halála, egy kapcsolat megromlása) szintén előidézhethi a keresést. Fontos tudni azonban, hogy erős vágy mellett is nehézséget okozhat a tényleges kutatás, ugyanis az örökbefogadottaknak nehézséget okozhat ez a szükséglet kommunikálása az örökbefogadó családjuk felé, mivel a lojalitás és a védelmező érzés erős (Roche – Perlesz, 2000).

Müller és Perry (2001) korábbi kutatások alapján három nagy dimenziót különböztet meg, mint elméleti modell. A pszichopatológiai modell, amely az elmúlt évtizedekben uralta az

örökbefogadás-kutatást, az örökbefogadó család hibás működésére, hiányra vezethető vissza (Bertocci – Schechter 1991). A második magyarázat értelmében a keresés normális fejlődési feladat, amely a pszichoszociális fejlődés része az egyén életében (Feast – Howe 1997). A harmadik magyarázat ellenben a korábbi kettővel nem a pszichológiai tényezőkre, hanem a szociokulturális normákra és elvárásokra összpontosít (March 1995, Wegar 1997). Ilyen alapon az örökbefogadás fiktív rokonságnak tekintett, amely fenntartja a valódi rokonság kulturális értelmezését, de hiányzik belőle valami (Modell 1997). Éppen emiatt egyfajta diszkriminációt, megbélyegzést tapasztalhatnak az örökbefogadó családok mások részéről, melyben megkérdőjelezzik a családi kötelék erejét (Kirk 1964). A szociális-interakcionista nézőpont hívei kritizálják a pszichológiai értelmezést alapul vevő modelleket, ugyanis figyelmen kívül hagyják a keresését befolyásoló és keretező kulturális kontextust (Wegar 1997).

Azok az örökbefogadottak, akik nem keresik fel vér szerinti szüleiket, a döntésük hátterében álló fő okként Midford (1987) a kíváncsiság hiányát és a nagyobb önbecsülést, Wegar (1997) az örökbefogadó család iránt érzett nagyobb lojalitást, a „kölsönös etikát“, Aumend és Barrett (1984) a kevesebb háttértudást, illetve az örökbefogadó szülőkhöz és a saját személyiséghez való pozitívabb hozzáállást állapította meg. Bertocci és Schechter (1991) szerint ezen örökbefogadottak jobban félnek az örökbefogadó család megbántásától, az elidegenedéstől, illetve tolerálják a kétértelműséget.

Skinner-Drawz et al. tanulmányának (2011) eredményei ráerősítettek arra, hogy a serdülőkori információkeresési szándék az örökbefogadottak többségénél nem marad változatlan az idő előrehaladtával, a folyamat viszonylag fokozatos. Kiemelik, hogy a döntés, miszerint az örökbefogadottak keresnek-e vagy sem, erősen egyénre szabott és különböző következményei vannak az örökbefogadottak körében. A keresés inkább aktív folyamat, mintsem statikus, egyszeri esemény.

Selman (1999) kutatásában arra a megállapításra jutott, hogy összességében az elmúlt években nőtt azon örökbefogadott személyek száma, akik keresik vér szerinti szüleiket és szeretnék megismerni őket. Sobol és Cardiff (1983) becslései alapján az Egyesült Államokban a keresők száma a nyílt nyilvántartási politikával rendelkező országokban végzett kutatási eredményekhez hasonlóan 50% körüli. Ez az eredmény olyan személyekre vonatkozik, akik életük valamely pontján megkeresik vér szerinti szüleiket.

Aumend és Barrett (1983) úgy találták, amikor a keresőket és nem keresőket hasonlították össze, hogy a keresők összességében később értesültek az örökbefogadásról, mint a nem keresők. A nem keresők továbbá nagyon keveset tudtak vér szerinti szüleikről és az örökbefogadás okairól (Campbell et al. 1991), a keresők ezzel szemben nagyobb valószínűséggel tudtak több háttérinformációt a szülőkről, így az aggodalmuk és a vágyuk is nagyobb volt a háttérinformációk iránt (Sobol – Cardiff 1983).

A kutatás módszertana

E tanulmány fókuszában annak feltárása áll, hogy az örökbefogadó szülők kommunikációja milyen hatással van a gyermek származáskutatási vágyára. Ennek vizsgálatához a kutatás kvalitatív módszert alkalmaz, amely ez esetben félig strukturált interjúk készítését jelenti. Az interjúk leiratozása és elemzése is szoftveralapú, az elemzés során társzkodoló segítségével létrehozott tizenegy kód a következő: (1) Örökbefogadás megítélése; (2) Örökbefogadási kommunikáció; (3) Örökbefogadási történet; (4) Tabu, titok; (5) Bizalom, biztonság; (6) Kérdés-válasz; (7) Származáskutatási vágy van/nincs (gyermek); (8) Származáskutatási vágy támogatott/nem támogatott (anya véleménye); (9) Kapcsolat (anya-gyermek); (10) Veszteség; (11) A gyermek természete, reakciói, tettei.

Mérés, mintavételi eljárás

Az interjúk alanyai olyan magyarországi örökbefogadó anyák voltak, akik nyílt örökbefogadással fogadtak örökbe a Gólyahír Egyesületen vagy a Bölcső Alapítványon keresztül és gyermekük legalább serdülő korban tart. A legtöbb definíció a serdülőkor kezdetét a 12. életévre helyezi (Kósa 2001), emiatt legalacsonyabb életkori limitnek ezt alkalmazza a tanulmány. Az édesanyák esetében figyelembe vettük, hogy az ország több pontjáról származzanak, ne kifejezetten budapestiek legyenek. Triseliotis (1973) írja felnőtt örökbefogadottakat vizsgáló kutatásában, hogy az alanyok visszatekintő beszámolóí alapján serdülőkorban kezdtek el gondolkodni a kereséséről. Szintén egy felnőttekkel végzett kutatás kimutatta, hogy a korai és kései serdülők között nem volt különbség a vér szerinti szülőkkel való találkozás és a kíváncsiság tekintetében (Benson et al. 1994).

Jelen tanulmány szem előtt tartja, hogy az édesanyák a gyermek minden fejlődési szakaszában tudatosan jelen vannak, ezáltal olyan kérdésekre, gyermekkori reakciókra, tettekre emlékezhetnek, melyekre a gyermek életkorából és kognitív fejlettségi szintjükből adódóan nem. Az édesanyák, mint interjúalanyok kiválasztását indokolja továbbá, hogy többször is kiemelték az interjúk alatt, hogy gyermekük szorosabb kapcsolatot ápol velük, mint örökbefogadó édesapjukkal, illetve fontos megjegyezni, hogy a kilenc interjúalany közül négy elvált, a gyermekek az édesanyjukkal élnek. A KSH adatai szerint Magyarországon 2011-ben országos szinten 536 614 egyedülálló szülőként 464 761 családban az anya, míg 71 853 családban az apa nevelte egyedül gyermekeit.¹ Eszerint az egyszülős családok 86%-ánál nem volt apa. Továbbá kutatások szerint az örökbefogadó édesanyák azok, akik nagyobb valószínűséggel vesznek részt örökbefogadási párbeszédekben, mint az apák (Freeark et al., 2008; Wrobel et al., 1998). Az interjúkban szereplő édesanyák gyermekeinek átlagéletkora 17,88 volt, közülük 4 lány és 5 fiú. A vér szerinti szülő felkeresése kilencből egy esetben történt meg. A szülőket tekintve kilencből négy szülő elvált, a gyermeket az édesanyja neveli életvitelszerűen.

Sobol és Cardiff (1983) rá mutatott arra, hogy a kizárólag keresőkkel foglalkozó kutatások nehezen értelmezhetőek és nem képesek bizonyítani, hogy bizonyos pszichológia jellemzők kapcsolatban állnak a keresőkkel, ugyanis nem világítanak rá arra, hogy a nem keresők milyen pszichológiai jellemzőkkel rendelkeznek. Eppen emiatt kilenc olyan interjúalanyt kértünk fel, akikről kezdetben nem tudtuk, hogy gyermekeik keresők vagy nem keresők. A szülők kommunikációs stílusára és egyéb kommunikációs tényezőkre voltunk kíváncsiak.

Az alanyok keresését Facebook-csoportokban kezdtük, ahol eredménytelenül jártunk a negatív hozzáállás és a kommunikáció fontosságának megkérdőjelezése miatt. Ekkor kerestük fel hivatalos e-mail útján több olyan magyarországi örökbeadási szervezetet az Örökbe.hu 2022-es cikke alapján, akik közvetítenek nyílt örökbefogadást.² A hétből három civil szervezettel sikerült felvenni a kapcsolatot, kettő szervezet örökbefogadó édesanyái jelentkeztek önként: a Gólyahír Alapítványon keresztül hat, míg a Bölcső Alapítványon keresztül három szülővel sikerült interjúzni.

Összesen kilenc interjú készült, melyek hosszának átlaga 54 és fél perc lett. Az alanyoknak húsz előre megfogalmazott kérdést tettünk fel, a félig strukturáltság eredményeképpen azonban ettől eltérő kérdések is elhangoztak néhány esetben, amelyek a téma

¹ KSH A családtípusok jellemzői 2.4 Az egyszülős családok 2.4.1 Az apa, anya főbb demográfiai jellemzői 2.4.1.1 Az egy szülő gyermekes családok a családfő korcsoportja szerint 2011.

² <https://orokbe.hu/2022/03/14/a-nyilt-orokbefogadast-kozvetito-civil-szervezetek-2022/>

szempontjából relevánsnak bizonyultak. Az interjúk közül három személyesen, hat online videóhívás formájában zajlott le. Ennek oka, hogy az alanyok közül többen vidéken éltek.

A végső kódok kialakítása után visszatértünk a kutatási kérdésekhez és hipotézisekhez, újra értelmeztük azokat és összefüggéseket kerestünk kódok és a származáskutatási vágy között. A kódok alapján létrehoztunk egy táblázatot, amelyben minden olyan kommunikációs tényező megjelenik, ami kapcsolatban állhat a gyermek származáskutatási vágyával. A táblázat létrehozása után értelmeztük a kódokat.

Eredmények

Az interjúk kiemelkedő elemei

A FAC-modell fázisait tekintve elmondható, hogy kilenc gyermekből kettő az első fázisban, öt a másodikban tart és csupán két gyermek jutott el a harmadik fázisba. Az első fázis kizárólag azt szemlélteti, amikor a szülő ad információkat a gyermeknek kéretlenül. Második fázisban jelennek meg a gyermek kérdései, melyeket az örökbefogadó szülő felé intéz és a harmadik fázis az önálló keresést, információszerzést jelenti (Wrobel et al. 2003). Az 1. táblázat szemlélteti interjúra lebontva az adott alany gyermekének kommunikációs fázisát:

1. táblázat

Az interjúban résztvevő örökbefogadó szülők gyermekeinek FAC-fázis szintje az interjú időpontjában (forrás: saját szerkesztés)

Interjú száma	FAC fázisa (Családi Örökbefogadási Kommunikáció)	Melyik fázisban tart az örökbefogadott gyermek az interjú alapján
1.	Fázis III.	Facebook-os keresés, karszalag megtalálása
2.	Fázis II.	A gyermek kérdései
3.	Fázis II.	A gyermek kérdései
4.	Fázis II.	A gyermek kérdései (öröklés, születési hely meglátogatása)
5.	Fázis I.	Nincs semmilyen kérdés, érdeklődés
6.	Fázis I.	Nincs semmilyen kérdés, érdeklődés
7.	Fázis III.	A gyermek találkozott a vér szerinti szülővel
8.	Fázis II.	A gyermek kérdései
9.	Fázis II.	A gyermek kérdései (inkább bebiztosítás)

Megfigyelhetők olyan kommunikációs elemek, amelyek hathattak a származáskutatási vágyra. A tényezőket fokozó és tompító jelzőkkel láttuk el. Fokozó tényezők, amelyek a gyermek származáskutatási vágyát erősítik, tompító tényezők, amelyek visszafogják azt.

Kivétel nélkül minden szülő úgy nyilatkozott, hogy fontos az örökbefogadásról kommunikálni, azonban öt szülő csak annyit kommunikált a gyermekével a témában, amennyit a gyermek kérdezett. Többször hivatkoztak arra, hogy az örökbefogadási felkészítő tréningen úgy tanulták, hogy a gyermek kizárólag annyit képes felfogni és befogadni, amennyit aktuálisan kérdez, ezért a kérdés volt a kommunikációt irányító fő tényező, hiszen a szülők a tanultak szerint jártak el.

Egy nagy kategóriát képzett, mint tompító tényező a vér szerinti szülőről adott negatív háttérinformáció. Bár a vér szerinti szülőket illetően kilencből kilencszer azt nyilatkozták a szülők, hogy támogatnák a felkeresést (illetve egy esetben meg is történt a találkozás), megosztottak olyan háttérinformációt a szülőről, amelyek negatív vonzattal rendelkeznek.

Az első interjúban elhangzottak alapján a gyermekben pozitív kép alakult ki az örökbeadó szülőről: „...a biológiai anyáról is csak pozitívan beszéltünk, mert semmi rosszat nem tudtunk róla mondani.”

Azonban megjelenik a szegénység, mint motívum és ennek kompenzációja: „Hát mondtam, hogy van, amikor nem bírják a család anyagilag sehogy se, és akkor milyen jó volt, hogy látod a te biológiai anyukád, hogy itt van ez a négy szép gyerek, és ennek az ötödiknek is megadom az esélyt az életre.”

Következménye lehet ennek, hogy a gyermek nem szándékozik felkeresni, ugyanis tisztában van azzal is, hogy eltitkolt terhességből született: „...ő sose akarta megkeresni őket, mert azt tudta, hogy ez nem volt publikus egyébként, hogy itt volt terhesség, valószínűleg a gyerekek nem tudják, hogy ő létezik.”

Három családban (interjúban) tudta a gyermek, hogy a család anyagilag nem bírta felnevelését, három családban (interjúban), hogy eltitkolt vagy részben eltitkolt terhességből született, okok voltak továbbá kétszer a nehéz élethelyzet, a nem kívánt, illetve a nem tervezett terhesség. Egy interjúban az örökbefogadó anyja a következő módon nyilatkozott a felkeresés etikájáról: „Tehát ugye az nem lehet, hogy egyszer csak beállítunk, hiába tudjuk, hogy hol laknak, hogy: Helló, itt vagyunk! Nem lenne ez etikus.” „...hát nyilván, hogyha az anya nem mondta el, akkor ez itt megáll, mert azért azt nem lehet megcsinálni, hogy belerondítani egy másik családba.” Ez szintén negatívan hathat a gyermekben lévő felkutatási vágyra.

A második tompító tényező, hogy a gyermekek tudnak a vér szerinti szülő felkeresésére adott esetleges nemleges válaszáról. Négy esetben lettek a gyermekek felvilágosítva arról, hogy a vér szerinti szülő mondhat nekik nemet találkozási szándékukra. Egy esetben a gyermek tudja azt is, hogy betegséget szerzett örökbeadása során a vér szerinti szülő terhesség alatti tevékenysége okán. Kiemelendő tényező, hogy az elkészített kilenc interjúból öt esetben az örökbefogadó szülő az, aki megkérdezi a gyermekétől, kíván-e találkozni a szülővel, több esetben szándékosan többször is megjelenik e téma felhozatala. Erre ötből ötször nemleges választ kap a szülő, egy esetben a gyermek magától közli, hogy van a felkeresésére vágya, két esetben pedig nem jön fel ez a téma sem a gyermek sem a szülő részéről. Fokozó tényezőként tekintek erre annak ellenére, hogy nemleges a gyermekek válasza jelenleg, ugyanis két örökbefogadó szülő is így nyilatkozott: „Én most azt szoktam csinálni most már, mióta ő kamasz, hogy néha azért így direkt előhozom, [...] például, a múltkor beszéltünk róla, hogy ő mit kérdezne a szülőanyjától, hogyha találkozna...” Ebben az esetben a szülői kommunikáció hatására eljutott a gyermek abba a fázisba, hogy már tudja, mit kérdezne vér szerinti édesanyjától. Itt a gyermek az örökbefogadó édesanya szerint még túl fiatal a felkereséséhez, azonban fontos számára, hogy ettől függetlenül a téma szóban forogjon, legyen beszélve róla, hogy amikor a gyermek készen áll, tudatosan tegye meg a felkeresés lépéseit. „...már betöltötte azt az életkort, hogy lehetősége van találkozni, mostanában hoztam én szóba a témát, kétszer is, mind a kétszer azt mondta, hogy nem, és igazából harmadszorra nem akartam fölhozni, mert akkor olyan, mintha én erőszakolnám rá.” Ez esetben az örökbefogadó

édesanya bár megpróbálta a megkeresését a gyermeknek fokozni azzal, hogy többször is szóba hozta a témát, a gyermek nem nyitott a felkeresésre.

Tompító tényező lehet továbbá, ha a gyermek tudja, hogy vannak testvérei. Az anyukák többször hivatkoztak arra, hogy gyermekük összehasonlította magát testvéreivel és megjelent benne az „ők kellettek, én nem kellettem” érzés: „...öt élő gyermeke van az életet adónak. [Az örökbefogadó édesanya fiának neve] volt az ötödik.” „De azt mondja: Anya, akkor is jobb, ha már el, ha már nem kellettem neki, azt mondja, akkor ne jöjjön az életembe!” A gyermek megkérdőjelezheti, hogy nem lett volna-e valami módja az ő vér szerinti családban maradásának. „...meséltük a történetet, [...] mindig az lett a vége, hogy mindenki a legeslegjobbat szeretne volna neki, és így ennek ellenére azért kamaszkorban előjönnek evvel kapcsolatban olyan érzések is, hogy oké, oké, de hát nem lett volna-e esetleg valami útja annak, hogy mégis.” Erre a kontextusra a vér szerinti testvérek rá tudnak erősíteni, ugyanis a gyermek felteheti magában a kérdést: a testvérek miért kellettek? A testvéreket miért a vér szerinti család neveli, ha őket nem? „...anya, tudod, amikor a hasadban voltam, és akkor mondtam neki, hogy nem kisfiam, te nem voltál az én hasamban. Tudom, tudom, annak a néninek, akinek nem kellettem. Sajnos, pedig mi ezt soha nem mondtuk, soha nem mondtuk.” Ugyanebben az interjúban hangzott el: „Szóval nagyon érdekes őbenne a mai napig van egy borzalmas harag, pedig soha nem szídtuk, soha nem mondtunk rá negatívát. Lehet, hogy esetleg azért, mert nem nagyon beszéltünk neki róla...” „Szóval anya, nem kellettem neki, hát, ha a másikat kellettek, én nem kellettem, engem nem érdekel ő.” Ebben az esetben a szülő maga próbál meg okot keresni arra, hogy mi miatt lehet a gyermekben harag és elutasító gesztus és maga találja azt, hogy esetlegesen amiatt, mert nem sokszor jött szóba a vér szerinti szülő, mint téma. A kommunikáció hiánya kiválthat a gyermekben a vér szerinti szülővel azonosított negatív érzéseket.

Kiemelnék néhány esetet, amely egyértelműen befolyásolta a származáskutatási vágyat. Első esetben az édesanya örökbefogadott gyermekének 2-3 évesen képet mutatott a vér szerinti anyáról, amire saját elmondása szerint a gyermeke negatívan reagált: „Fényképet mutattam [...] az életet adóról egy-két fényképet. Ugye az XY-nal volt egy olyan fényképünk is, hogy Anya, életet adó, XY. [...] lapoztuk el, tehát nem igazán, nem igazán, és akkor én ezt egyszer-kétszer így eljátszottam, és azt láttam rajta, hogy még nincs kész rá.” Gyermeke nem állt készen erre a fényképre és az örökbefogadó édesanya elmondása szerint már évek óta nem beszélnek sem az örökbefogadásról, sem a vér szerinti szülőkről a gyermek érdektelensége miatt. „2-3 évesen még fényképet is mutattam, amit őnála mondjuk szerintem nem, tehát később kellett volna.” Ugyanezen édesanya szerint a fénykép megmutatását későbbre kellett volna ütemezni. A következő esetben az édesanya szándékosan nem mondja el gyermekének a vér szerinti anya teljes nevét, ezzel meggátolva gyermekét bármilyen önálló keresésben és információszerzésben: „Egyetlen egy alkalom volt, amikor részben válaszoltam, az, hogy konkrétan nem mondtam meg az anya nevét. [...] És azért nem mondtam neki, megmondom őszintén, mert egy tinédzser lány, rendkívül erősen befolyásolják a külső hatások.” Az örökbefogadó édesanya meg is indokolja, hogy lánya életkora miatt nem mondta el neki az örökbeadó szülő teljes nevét. A harmadik esetben a durva kommunikáció megjelenése társult azzal a korábban beillesztett interjúrészlettel, hogy a gyermekkel közölve lett a felkeresés etikátlansága: „... amikor egy nőnek a hasában növekszik a kisbaba, még egy bizonyos ideig dönthet úgy, hogy nem akarja, és akkor a doktor bácsi kikaparja belőle. [...] Viszont a te biológiai anyukád ezt nem akarta, és ezért odaadott olyannak, aki viszont nagyon szeret...” Bár az eset a gyermek életkorát tekintve durva kifejezése kompenzációs eszközként lett alkalmazva, a biológiai anyát igyekszik felnagyítani, egy kisgyermek számára ebben a tekintetben értelmezhetetlen. Irányított kérdés volt azt illetően, hogy az örökbefogadó édesanyák hogyan érzik, támogatták gyermekük eddigi származáskutatását. Kilencből kilenc esetben azt nyilatkozták, hogy támogatták azt és a továbbiakban is támogatnák, amennyiben a gyermeknek

igénye lenne a felkeresésre. A támogatottság ebben az esetben nem azt jelenti, hogy nem alkalmaztak olyan kommunikációs eszközöket, amelyek ezen szándékuk ellenére mégis visszafogták a származáskutatási vágyat.

A kódok értelmezése interjúkra lebontva

Mindegyik interjú tekintetében megvizsgáltuk azokat az eszközöket, amelyek hathattak a származáskutatási vágyra és a gyermek vér szerinti szülő iránti felkeresési szándékára. Az alábbi táblázat szemlélteti a nemre és életkorra vonatkozó adatokat, illetve a származáskutatási vágyat és annak támogatottságát:

2. táblázat

*Nemre és életkorra vonatkozó adatok és a származáskutatási vágy és annak támogatottsága.
(Forrás: Saját szerkesztés)*

Interjú száma	A gyermek neve	A gyermek életkora	Van vágya a vér szerinti szülő felkeresésére?	A szülő úgy hiszi, támogatja?
1.	lány	20	nincs	igen
2.	fiú	14	nincs	igen
3.	fiú	15	nincs, a kérdése megvan	igen
4.	lány	20	nincs	igen
5.	fiú	22	nincs	igen
6.	fiú	17	nincs	igen
7.	fiú	21	van, találkozott	igen
8.	lány	16	nincs	igen
9.	lány	16	nincs	igen

Szembetűnő, hogy minden esetben úgy nyilatkoznak a szülők, hogy támogatták vagy támogatnák gyermekük származáskutatását.

Az interjúkat egyesével tanulmányozva a fokozó és tompító tényezők kiemelése volt a következő lépés: az első interjú esetében a gyermeknek lenne vágya a származáskutatásra, saját Facebook-os keresését folytat, azonban a szülő durva kommunikációt folytat a kompenzációra, kifejezi, hogy a vér szerinti családban anyagi gondok voltak és eltitkolt terhességből született, illetve a felkeresés etikátlanságára hivatkozik, visszafogva ezzel a tényleges felkeresést.

A második interjúban az örökbefogadási történet nem tartalmazza a vér szerinti szülőt, nincs önálló témafelhozása a szülőnek, a gyermek kérdéseire igazodik és a gyermek tisztában van az esetleges nemleges válasszal, ezek tompító tényezők. A szülő fokozza a kutatási vágyat azzal, hogy megkérdezi, szeretne-e találkozni a gyermek. A gyermeknek vannak kérdései származásáról, azonban a találkozási felvetésre kétszer is nemleges választ ad.

A harmadik interjúban az édesanya fokozza a vágyat: kifejezi örömét, hogy a gyermek hasonlít a vér szerinti szülőre, szándékosan többször hozza szóba a témát és utalásokat tesz. Kifejezetten szeretné a találkozást, többször megkérdezi, hogy a gyermek mit kérdezne szülőanyjától, melynek hatására a gyermek kérdést fogalmaz meg. Tompító, hogy a szülő

korainak érzi még a felkeresést a gyermek életkora miatt. A gyermeknek van vágya származása kutatására, egyelőre a felkeresésére nincs, a vér szerinti szülő felé irányuló kérdése megvan.

A negyedik interjúban az édesanya szerint nevelése miatt nincs vágya a gyermekének a felkeresésére. Tompítja, hogy fel lett készítve az esetleges nemleges válaszra, illetve tudja, hogy eltítkolt terhességből született. A gyermek kíváncsi születési helyére, körülményeire, az örökbefogadást segítő személyre. A vér szerinti szülő felkeresésére nincs vágya.

Az ötödik interjúban tompító tényező, hogy az édesanya elmondása szerint magáról az örökbefogadásról is, illetve a vér szerinti szülőkről is kevésszer esett szó, nem nagyon beszéltek a gyermeknek szülőanyjáról. A gyermek őszintén tudja örökbeadása okát és fel lett készítve az esetleges nemleges válaszra. A gyermeknek sem a származáskutatásra, sem a vér szerinti szülők felkeresésére nincsen vágya.

A hatodik interjúban tompító tényező, hogy az anya 2-3 évesen képet mutat gyermekének az életet adóról, amit nem képes feldolgozni. Elmondja, hogy a szülőnek nem voltak meg a lehetőségei, melyet a gyermek a szerénységgel asszociál. Fokozó tényező, hogy a szülő kétszer is felajánlja a felkeresési lehetőséget, azonban a gyermeknek sem a származáskutatásra, sem a felkeresésére nincsen vágya.

A hetedik interjúban fokozó tényező, hogy az életet adóról mindig pozitív kontextusban esett szó, körülbelül egyforma mértékben történik meg a gyermek kérdéseire való válaszadás és a téma szülői önálló felhozatala. Tompító tényező, hogy a gyermek tudja, a vér szerinti szülő mondhat nemet. A gyermekben nagyon korán van származáskutatási és felkeresési vágy is, tizenhat évesen találkozik a szülővel.

A nyolcadik interjúban a tompító tényező, hogy a szülő a gyermeke felé mindig azt kommunikálta, hogy ő választotta meg a szüleit, őket. Nincsen továbbá önálló témafelhozás, csak a gyermek kérdéseire való válaszadás és a gyermeknek egy véletlen kérdés alkalmával lett elmondva, hogy örökbefogadott. A gyermeknek nincs vágya a származáskutatásra és a vér szerinti szülővel való találkozásra.

A kilencedik interjúban tompító tényező, hogy a gyermek tudja, hogy szülőanyja dohányzott terhessége alatt, amiből neki betegsége származik, illetve, hogy az anyuka nem tudta vállalni a gyermeket, a gyermekben „nem kellettem” érzés alakult ki. Ettől függetlenül az édesanyjáról pozitívan folyt a kommunikáció: haza is vitte volna, amennyiben nem sikerül az örökbefogadás. Fokozó továbbá, hogy a szülő ragadja meg többször az örökbefogadás témáját. A gyermekben nincs vágy származáskutatás iránt és a vér szerinti szülő felkeresése iránt sem.

A harmadik és a hetedik interjút tekintve, ahol a gyermek találkozott a szülővel, illetve kérdést fogalmazott meg a szülő számára kiemelendő kommunikációs elem, hogy a szülő önállóan felhossa a témát, utalásokat tesz, illetve a hetedik esetben hivatkozik rá, hogy nagyjából egyenlő arányban történt meg az ő, illetve gyermeke szóba hozása.

Kilencből hat esetben fordult elő negatív tényező az örökbeadó család hátterét tekintve a kommunikációban (szegénység, sok testvér). Két interjú során lett említve, hogy nincs önálló témafelhozás, mindig csak annyira van válasz adva, amennyit a gyermek kérdez. Négy interjúban fordult elő a terhességgel kapcsolatos negatív tényező közlése, mint például az eltítkolttság vagy a terhesség alatti dohányzás. Egy esetben teljesen gátolva van a felkeresés: a nyolcadik interjúban, ahol a szülő nem árulja el a vér szerinti szülő teljes nevét.

Limitációk

A kutatás érzékeny témát érint, ezért az interjúalanyok elérése és nyitottsága korlátozott volt. Bár az örökbefogadó édesanyák részletesen számoltak be tapasztalataikról, az önbevalláson alapuló adatok esetében fennáll az idealizálás vagy az önreflexív torzítás lehetősége. A minta nem reprezentatív, hiszen kizárólag olyan szülők vettek részt, akik nyílt örökbefogadással fogadtak örökbe, így a zárt örökbefogadásokban tapasztalható kommunikációs minták nem

jelennek meg. A kutatás kvalitatív jellege lehetőséget ad a mélyebb megértésre, ugyanakkor nem teszi lehetővé általános érvényű következtetések levonását. A jövőbeli vizsgálatokban indokolt lenne a gyermekek nézőpontját is bevonni, valamint longitudinális kutatásokat végezni annak feltárására, miként alakulnak az örökbefogadási kommunikációs minták az életkori szakaszok előrehaladtával.

Összefoglalás

A kutatás alátámasztotta, hogy *H1: Vannak olyan kommunikációs tényezők, amelyek hatnak a gyermek származáskutatására* (Farr et al. 2014). Az interjúk elemzése során megfigyelhetők bizonyos kommunikációs elemek, amelyek befolyásolják a gyermek származáskutatási vágyát. A második hipotézisre nem adható válasz: *H2: Azon örökbefogadó családokban, ahol a gyermek nem érzi tabunak, tiltott témának az örökbefogadás tényét nagyobb vágyat érez a vér szerinti szülők felkutatása iránt. E hipotézist támasztja alá minden olyan kutatás, amely a nyílt kommunikáció és a származáskutatás kapcsolatát vizsgálja és pozitív korrelációt mutat* (Aumend – Barrett 1983, Sobol – Cardiff 1983). Jelen kutatás a véletlen folytán nem dolgozott olyan örökbefogadó családdal, amelyik ne részesítette volna előnyben a nyílt kommunikációt.

A kutatás első kérdése a *K1: Miként befolyásolja az örökbefogadási kommunikáció az örökbefogadott serdülők származáskutatási vágyát?* volt. Korábbi vizsgálatok alapján fény derült arra, hogy a kommunikáció nyitottsága befolyásolja a származáskutatási vágyat (Brodzinsky, 2006; Campbell et al., 1991). Jelen kutatás arra kíván rávilágítani, hogy a kommunikáció bár nyitott, milyen specifikus elemeket tartalmaz és milyen összefüggéseket mutat a felkeresési vágy és kommunikációs tényezők között. A kommunikáció nyitottságán kívül egyéb tényezők, például a vér szerinti családról, a testvérek számáról, a szülőanya terhesség alatti cselekedetéről szóló kommunikáció vagy például az önálló témafelhozás mértéke is befolyásolhatja a származáskutatási vágyat. Bizonyos elemek fokozhatják, bizonyos elemek tompíthatják azt a kommunikáció nyitottságán kívül is. *K2: Igaz-e, hogy az örökbefogadási kommunikáció során a befogadó szülő képes redukálni az örökbefogadott serdülők származáskutatási vágyát?* Jelen kutatás azt az eredményt kapta, hogy a szülő örökbefogadási kommunikációs eszközeinek alkalmazásával képes redukálni a gyermek származáskutatási vágyát. *K3: Befolyásolja-e a vér szerinti szülőről megosztott háttérinformáció a szülő iránt érzett felkutatási vágyat?* Azon két interjú esetén, ahol a szülő kifejezetten csak pozitívan kommunikált a vér szerinti szülőről és visszafogta a negatív kontextust, a gyermek nagyobb vágyat érzett a szülő felkeresésére. A további interjúk esetén megjelent negatív kontextus a terhességet, a vér szerinti szülő által nevelt testvérek számát illetően, vagy a gyermekben a „nem kellett” érzés alakult ki.

Az örökbefogadási kommunikáción kívül, a gyermek pszichológia fejlődése, a genetika, a szociokulturális háttér, illetve egyéb tényezők mind-mind meghatározó elemek, amikor a származáskutatási vágyat vizsgáljuk. Következtetéseim arra az álláspontra jutottak, hogy a származáskutatási vágy számos tényező függvénye, ahogyan azt korábbi kutatások ellentmondásai bizonyították. E kutatást tekintve kijelenthető, hogy vannak olyan kommunikációs tényezők, amelyek fokozzák, illetve tompítják a származáskutatási vágyat egy gyermek esetében, azonban nem kifejezetten a kommunikáción múlik, nagyban függ a gyermek és az őt körülvevő személyek jellemétől. Az örökbefogadott személyek a saját biográfiai helyzetük alapján más-más jelentést konstruálnak a keresésnek, nem lehet pusztán egyéni vagy pusztán szociális okot tulajdonítani neki (Müller – Perry 2001).

Az úgynevezett Johari-ablak alapján az emberi viselkedés két dimenzióban négy részre bontható. Az általam és a mások által is ismert terület a nyílt, az általam igen, mások által szándékosan elrejtett terület a rejtett, a mások által észlelt, általam nem észlelt terület a vak, és a sem mások sem általam nem ismert terület az ismeretlen (Dina 2013). Jelen kutatásban az

édesanyák minden esetben úgy nyilatkoztak, hogy támogatták vagy támogatnák gyermekük származáskutatását. Azonban alkalmaztak olyan kommunikációs elemeket, amelyek visszafogták gyermeküket ezen vágyuk beteljesítésében. Ez számukra a vak terület, ugyanis ők úgy érzékelik, hogy így cselekednek, nincsenek tudatában, azonban kívülállóként észlelhető, jelen felmérésben kiderült, számomra látható. Adámi (2023a) kutatása szintén azt találta örökbe fogadó családok családon belüli kommunikációját vizsgálva, hogy vannak olyan kommunikációs problémák, amelyeknek az örökbe fogadó szülők nincsenek tudatában.

Spanyolországban végzett empirikus kutatások azt találták, hogy a transzfaji örökbefogadó családok esetében a születési kultúra iránti érdeklődés nagyobb mértékű volt, mint a fajon belüli örökbefogadottak esetén (Reinso et al. 2013). Jelen kutatásban ezt alátámasztja, hogy az egyetlen gyermek, aki felkereste örökbefogadó szüleit és családját a roma kultúrából származott, ennek tudatában is volt, azonban az örökbefogadó család nem roma származású.

A hipotézisek értelmében igazolást nyert, hogy bizonyos kommunikációs tényezők (például a negatív háttérinformációk megosztása vagy a vér szerinti szülő felkeresésének etikátlanságára való utalás) csökkenthetik a gyermek származáskutatói motivációját. Ugyanakkor a nyílt és őszinte párbeszéd, valamint a gyermek kérdéseire adott válaszok elősegítik az identitásfejlődést és a tudatos önreflexiót. A kutatás egyik legfontosabb tanulsága, hogy az örökbefogadó szülők kommunikációs gyakorlata gyakran a tudattalan szinten beépülő minták mentén formálódik: ők maguk is úgy érzik, támogatják gyermeküket, miközben bizonyos kommunikációs elemek épp ellenkező hatást válthatnak ki. Ez a felismerés rávilágít arra, hogy az örökbefogadási kommunikáció nem pusztán információátadás, hanem mélyen érzelmi és értékrendi folyamat is.

A témában vizsgálatok továbbra is indokoltak, ugyanis a kutatások ellentmondanak egymásnak és nincs olyan modell, amely minden diszciplínát lefedne. Müller és Perry (2001) fogalmazza meg, hogy a pszichopatológiai modell (mely az örökbefogadott hiányérzetéből indul ki), a pszichoszociális fejlődési modell és a szocikulturális tényezők együttes vizsgálata lenne szükséges, még hozzá nem kifejezetten csak kereső és nem kereső, hanem vegyes csoportokban, ugyanis e vizsgálatok torz képet mutathatnak. A jövőbeli kutatásoknak indokolt továbbra is szem előtt tartani, hogy az örökbefogadott személyek más-más jelentést konstruálnak a keresésének, emiatt pusztán egyéni vagy szociális okot nem lehet tulajdonítani a származáskutatásnak.

IRODALOM

Adámi Zsanett (2023a) A kommunikáció jelentősége az örökbefogadási folyamatban és az örökbefogadó családokban. *Kapocs*, 6. 2-3. 112–120.

Adámi Zsanett (2023b). Örökbefogadási kommunikáció egyedisége, elméleti áttekintése. *Jel-Kép*, 1.1. 1–13. DOI: 10.20520/JEL-KEP.2023.1.1

Adámi-Rózsa Zsanett (2024) Beszéljünk róla! – Az örökbefogadó szülők és a pedagógusok kommunikációs képzésének jelentősége Magyarországon. *Új Pedagógiai Szemle* 74.7-8. 14–36.

Aumend, Sue A. & Barrett, Marjie C. (1983) Searching and Non-Searching Adoptees. *Adoption & Fostering*, 7.2. DOI: 10.1177/030857598300700212

Aumend, Sue A. – Barrett, Marjie C. (1984) Self-Concept and Attitudes Toward Adoption: a Comparison of Searching and Nonsearching Adult Adoptees. *Child Welfare*, 63.3. 251–259.

Benson Peter L. – Sharma, Anu R. – Roehlkepartain, Eugene C. (1994) *Growing up Adopted: a Portrait of Adolescents & Their Families*. Search Institute.

Bertocci, Doris – Schechter, Marshall D. (1991) Adopted Adults' Perception of Their Need to Search: Implications for Clinical Practice. *Smith College Studies in Social Work*, 61.2. 179-196. DOI: 10.1080/00377319109516693.

Brodzinsky, David M. – Pinderhughes, Ellen (2002). Parenting and Child Development in Adoptive Families. In: Bornstein, Marc H. (2002 szerk.) *Handbook of Parenting: Children and Parenting* (2nd Ed.) Lawrence Erlbaum Associates Publishers. 279–311.

Brodzinsky, David M. (2006) Family Structural Openness and Communication Openness as Predictors in the Adjustment of Adopted Children. *Adoption Quarterly*, 9.4. 1–18. DOI: 10.1300/J145v09n04_01.

Brodzinsky, David M. (1987). Adjustment to adoption: A psychosocial perspective. *Clinical Psychology Review*, 7.1. 25–47. DOI: 10.1016/0272-7358(87)90003-1

Brodzinsky, David M. (2005) Reconceptualizing Openness in Adoption: Implications for Theory, Research, and Practice. In: David M. Brodzinsky & Jesús Palacios (2005 szerk.) *Psychological Issues in Adoption: Research and Practice*. Praeger Publishers / Greenwood Publishing Group. 145–166.

Campbell, Lee H. – Silverman, Phyllis R. – Patti, Patricia B. (1991) Reunions Between Adoptees and Birth Parents: The Adoptees' Experience. *Social Work*, 34.4. 329–335.

Dina Miletta (2013) *Útkereszteződés, Hatékony módszerek a felnőttkori tanulás támogatásához*. SZTE JGYPK.

Erikson, Erik H. (1963) *Childhood and Society* (2nd Ed.). New York, Norton.

Farr, Rachel H. – Grant-Marsney, Holly A. – Grotevant, Harold D. (2014) Adoptees' contact with birth parents in emerging adulthood: the role of adoption communication and attachment to adoptive parents. *Fam Process*, 53.4. 656–671. DOI: 10.1111/famp.12069

Feast, Julia – Howe, David (1997) Adopted Adults Who Search for Background Information and Contact with Birth Relatives. *Adoption & Fostering*, 21.2. 8–15. DOI: 10.1177/030857599702100204

Freeark, Kristine – Rosenblum, Katherine L. – Hus, Vanessa H. – Root, Briana L. (2008) Fathers, Mothers and Marriages: What Shapes Adoption Conversations in Families with Young Adopted Children? *Adoption Quarterly*, 11.1. 1–23. DOI:10.1080/10926750802291393

Kirk, H. David (1964) *Shared Fate*. New York, Free Press.

- Kohler, Julie K. – Grotevant, Harold D. – McRoy, Ruth G. (2002) Adopted Adolescents' Preoccupation with Adoption: The Impact on Adoptive Family Relationships. *Journal of Marriage and Family*, 64.1. 93–104. DOI: 10.1111=j.1741-3737.2002.00093.x
- Kósa Éva (2001) A szociális fejlődés alapkérdései. In: Oláh Attila és Bugán Antal (2001 szerk.) *Fejezetek a pszichológia alapterületeiből*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 259–326.
- Kowal, Katherine A. – Schilling, Karen M. (1985) Adoption Through the Eyes of Adult Adoptees. *American Journal of Orthopsychiatry*, 55.3. 354–362. DOI: 10.1111/j.1939-0025.1985.tb03450.x
- March, Karen (1995) *The Stranger Who Bore Me: Adoptee-Birth Mother Relationships*. Toronto, University of Toronto Press.
- Mech, Edmund V. (1973) Adoption: A policy perspective. In: Caldwell, Bettye M. – Ricciuti, Henry N. (1973 szerk.) *Review of Child Development Research Vol 3*. University of Chicago Press. 467–508.
- Midford, Susan (1987) A measure of Adoptee Identity. *Uniview* 6.1. 8–9.
- Modell, Judith (1997). "Where Do We Go Next?" Long-Term Reunion Relationships Between Adoptees and Birth Parents, *Marriage & Family Review*, 25.1-2. 43–66. DOI: 10.1300/J002v25n01_04
- Müller, Ulrich & Perry, Barbara (2001). Adopted Persons' Search for and Contact with Their Birth Parents. *Adoption Quarterly*, 4.3. 5–37. DOI: 10.1300/J145v04n03_02
- Neil, Elsbeth (2009) The Corresponding Experiences of Adoptive Parents and Birth Relatives in Open Adoptions. In: Wrobel, Gretchen M. – Neil, Elsbeth (2009 szerk.) *International Advances in Adoption Research for Practice*. John Wiley & Sons Ltd. 269–293.
- Pavao, Joyce M. (2012) *Az örökbefogadás háromszöge*. Budapest, Mózeskosár Egyesület.
- Raynor, Lois (1980) *The Adopted Child Comes of Age (1st Ed.)*. London, Routledge. DOI: 10.4324/9781003202844.
- Reinso, Marta, Juffer, Femmie – Tieman, Wendy (2013) Children's and Parents' Thoughts and Feelings about Adoption, Birth Culture Identity and Discrimination in Families with Internationally Adopted Children. *Child & Family Social Work*, 18.3. 264–274. DOI:10.1111/j.1365-2206.2012.00841.x
- Roche, Heather – Perlesz, Amaryll (2000) A Legitimate Choice and Voice: The Experience of Adult Adoptees Who have Chosen Not to Search for Their Biological Families. *Adoption & Fostering*. 24.2. 8-19. DOI:10.1177/030857590002400204.
- Rompf, Elizabeth L. (1993) Open Adoption: What does the "Average Person" Think?. *Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program*. 72.3. 219–230.
- Sachdev, Paul (1992) Adoption Reunion and After: A Study of the Search Process and Experience of Adoptees. *Child Welfare*. 71.1. 53–68.
- Selman, Peter (1999). *In Search of Origins; Twenty Two Years of Access to Birth Records in the UK*. Poster presentation, International Conference on Adoption Research, Minneapolis, August 1999.
- Skinner-Drawz, Brooke A. – Wrobel, Gretchen M. – Grotevant, Harold D. – Von Korff, Lynn (2011) The role of Adoption Communicative Openness in information seeking among adoptees from adolescence to emerging adulthood. *Journal of Family Communication*. 11.3. 181–197. DOI: 10.1080/15267431003656587.
- Slaytor, Petrina (1986) Reunion and Resolution: The Adoption Triangle, *Australian Social Work*. 39.2. 15–20. DOI: 10.1080/03124078608549850

Sobol, Michael P. – Cardiff, Jeanette (1983) A Sociopsychological Investigation of Adult Adoptees' Search for Birth Parents. *Family Relations*. 32.4. 477–483. DOI: 10.2307/583686

Sorosky, Arthur D. – Baran, Annette – Pannor, Reuben (1974) The reunion of adoptees and birth relatives. *Journal of Youth and Adolescence*. 3.3. 195–206. DOI: 10.1007/BF02214749.

Stiffler, LaVonne H. (1992) *Synchronicity and Reunion: The Genetic Connection of Adoptees and Birth Parents*. Fea Publishing.

Triseliotis, John (1973) *In Search of Origins: The Experiences of Adopted People*. Routledge & Kegan.

Wegar, Katarina (1997) *Adoption, Identity and Kinship*. Yale University Press.

Wrobel, Gretchen M. – Ayers-Lopez, Susan – Grotevant, Harold D. – McRoy, Ruth G. – Friedrich, Meredith (1996) Openness in Adoption and the Level of Child Participation. *Child Development*, 67.5. 2358–2374. DOI: 10.1111/j.1467-8624.1996.tb01862.x.

Wrobel, Gretchen M – Helder, Emily – Marr, Elisha (2020) *The Routledge Handbook of Adoption*. Routledge.

Wrobel, Gretchen M. – Kohler, Julie K. – Grotevant, Harold D. – McRoy, Ruth G. (1998) Factors Related to Patterns of Information Exchange Between Adoptive Parents and Children in Mediated Adoptions. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 19.4. 641–657. DOI: 10.1016/S0193-3973(99)80060-4.

Wrobel, Gretchen M. – Dillon, Kristin (2009) Adopted Adolescents: Who and What Are They Curious About?. In: Wrobel, Gretchen M. – Neil, Elsbeth (2009 szerk.), *International Advances in Adoption Research for Practice*. John Wiley & Sons Ltd. 217–244. DOI:10.1002/9780470741276.ch10_

Wrobel, Gretchen M. – Kohler, Julie K. – Grotevant, Harold D. – McRoy, Ruth G. (2003) The Family Adoption Communication (FAC) Model. Identifying Pathways of Adoption-Related Communication. *Adoption Quarterly*, 7.2. 53–84. DOI: 10.1300/J145v07n02_04.